РІК ЗАЛОЖЕНЯ 1893.
"СВОБОДА"
"LIBERTY"
виходить три рази на тиждень
вівторок, четвер і суботу,
видає
„УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ"
83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.
Всі листи, моні-ордери і чеки треба виписувати на адресу „SVOBODA".

СВОБОДА

ESTABLISHED 1893.
"SVOBODA"
("LIBERTY")
the Ukrainian Newspaper
published three times a week
Tuesday, Thursday and Saturday,
by Ukrainian National Association
at 83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.
The best advertising medium.
Rates furnished on application.

Урядовий орган Українського Народного Союза -- "SVOBODA" -- Official organ of Ukrainian National Association.

РІК XXV. ДЖЕРЗИ СІТИ, Н. ДЖ., второк 3-го цьвітня 1917. Ч. 39. VOL. XXV. JERSEY CITY, N. J., Tuesday, April 3, 1917. No. 39.

ЗЛУЧЕНІ ДЕРЖАВИ В ПЕРЕДОДНИ ВІЙНИ.

НІМЕЦЬКИЙ КРУЖЛЯК ЗАТОПИВ НА АТЛЯНТІЙСЬКІМ ОКЕАНІ 11 КОРАБЛІВ НА 38.000 ТОН.

ЗЛУЧЕНІ ДЕРЖАВИ В ПЕРЕДОДНИ ВІЙНИ.

ВАШИНГТОН, 1. цьвітня. — Завтра розпічнеть ся надзвичайна сесія конґресу. По полагодженю формальностий, як вибору президентів палат, відбудеть ся спільне засіданє конґресу, на якім президент Вілсон виголосить промову про політичне положенє Злучених Держав супроти воюючих держав.

Якого змісту буде промова президента, позістає поки що тайною. Загальне переконанє панує, що президент буде домагати ся в першій мірі проголошеня воєнного стану між Злученими Державами і Німеччиною. З другої сторони знова доносять, що президент завізве воюючі держави до покінченя війни на основах, які президент проголосив був у своїй попередній промові про мир.

На случай, коли би конґрес ухвалив воєнний стан між Злученими Державами і Німеччиною, конґресови будуть предложені проєкти правительства в справі зорґанізованя міліонової армії і жаданє відповідних воєнних кредитів.

В проєкті правительства є зорґанізованє 1.000.000 армії, зложеної з добровольців. Перші воєнні кредити виносили би 1 міліярд долярів на удержанє армії, а 1 міліярд долярів на дальше зоруженє.

РЕВОЛЮЦІЯ В РОСІЇ.

Великого князя Николая Николаевича мали видвигнути на царський престол.

ПЕТРОГРАД, 1. цьвітня. — **Нове провізоричне правительство видало приказ, щоби всі особи, які є увязнені разом з царем у Царськім Селі, перевести до Петропавловської кріпости. В сей спосіб в Царськім Селі остане лише бувший цар і цариця з дітьми.**

Перед кількома днями арештовано велику княжну Марію Павловну, своячку бувшого царя і розведену жінку князя Вільгельма зі Швеції, і богато осіб з окруженя великого князя Бориса. Переведене слїдство довело до відкритя заговору, в якім були замішані велика княжна Марія Павловна і двох великих князів. Цїлию заговору були видвигненє на царський престол великого князя Николая Николаевича. Великий князь, якому недавно відобрано головну команду над військами, перебуває під теперішну пору на півострові Кримі.

Новий кабінет міністрів в головній кватирі.

ЛОНДОН, 31. марта. — З Петрограду доносять, що президент кабінету, князь Львов, відїхав нині враз з міністрами і членами провізоричного правительства з Петрограду на боєвий фронт до головної воєнної кватири.

Росія не має вже на цїли здобувати Царгороду.

ПЕТРОГРАД, 31. марта. — Хоч Росія постановила вести війну до успішного кінця, то серед російських політиків заходять тепер великі ріжниці щодо воєнних цїлий Росії. Перед упадком престола Романових здобутє Царгороду вважало ся одною з найголовнїйших цїлий війни. Однак тепер панує щораз сильнїйший рух проти „імперіялїстичних змагань веденя заборчої політики".

Усуненє російських послів у Швайцарії і Данії.

ПАРИЖ, 30. марта. — Нове російське правительство усунуло Бібікова зі становища посла в Швайцарії. Тимчасову управу російського посольства обіймив дотеперішний секретар посольства.

КОПЕНГАГЕН, 31. марта. — Російський амбасадор, барон Буйоведов, уступив зі свого становища.

Лотиші домагають ся самоуправи.

ЛОНДОН, 30. марта. — **З Петрограду доносять, що на конґресі Лотишів ухвалено резолюцію в справі утвореня самостійної лотиської держави.** В склад лотиської держави мали би війти части губерній: лївонської, вітебської і курляндської, які замешкують Лотиші. Лотиська держава мала би *одержати назву „Лятавія"*. На конґресі ухвалено також резолюцію, в якій висказано повне довіре до нового правительства та заявлено, що лотиська держава повинна позістати в тїснім і нерозлучнім союзі з державою російською.

Доходи з апанажів князів в сумі около 25 міл. рублів будуть впливати до державної каси.

ПЕТРОГРАД, 31. марта. — Провізоричне правительство зарядило, щоби всі доходи з апанажів царської родини впливали від тепер до державної каси. **Річний дохід з апанажів, якими були наділені великі князї, оцінюють на 25 міліонів рублів.**

(Бувший російський цар належав до найбогатших володарів у сьвіті. Його земельні посїлости виносили поверх 1 міліон квадратових миль (то є тільки, що одна третя часть цїлих Злучених Держав, або 650 міліонів акрів). Його земельні посїлости складали ся з найлїпших управних земель і лїсів. Крім того належала до нього одна третя часть всїх копалень, які належать до найбогатших у сьвіті).

Російські соціялїсти домагають ся усуненя Гогенцолєрнів і Габсбурґів.

СТОКГОЛЬМ, 31. марта. — Російські соціялїсти видали відозву, в якій домагають ся, щоби соціялїсти в Німеччинї й Австро-Угорщинї пійшли за їх приміром і усунули Гогенцолєрнів і Габсбурґів з престолів. Коли вони се учинять, воюючі тепер народи будуть могли сейчас приступити до заключеня сьвітового мира.

Знесено кару смерти.

ЛОНДОН, 31. марта. — Провізоричне правительство порішило знести в Росії кару смерти. В случаях, в котрих карний або військовий закон приписував кару смерти, будеть ся карати досмертною вязницею або вязницею на протяг певного числа лїт.

Самоуправа в одеській вязниці.

ПЕТРОГРАД, 30. марта. — По забуренях, які мали місце у вязниці в Одесі, заведено автономію. Вязничних урядників зовсїм усунено, управа вязниці спочиває в руках самих вязнів. **У вязниці нема замків і вязні ходять до міста на купно.**

Вязні вислали новому правительству привітну телеграму.

НА МОРИ:

НІМЕЦЬКИЙ КРУЖЛЯК „МОРСЬКИЙ ОРЕЛ" ЗАТОПИВ 11 КОРАБЛІВ НА 38.000 ТОН.

РІО ДЕ ЖАНЕЙРО, 31. марта. — Новий німецький кружляк „Зе Адлєр" („Морський Орел"), якому вдало ся передертись через анґлійську бльокаду, затопив на Атлянтійськім океанї 11 кораблїв.

Сю вістку подали моряки, які належали до залог затоплених кораблїв. На французькім корабли „Камброн" прибуло їх нині до пристани 285 осіб.

Німецький кружляк затопив отсї кораблї:

„Гонґарт", (5.500 тон), анґлїйський;
„Ґледис Ройл", (4.500 тон), анґлїйський;
„Леді Айленд", (4.500 тон), анґлїйський;
„Антонен", (4.000 тон), французький;
„Джуан", (3.700 тон), анґлїйський;
„Пінмарс", (3.700 тон), анґлїйський;
„Шарль Ґуно", (3.000 тон), французький;
„Рошфоко", (3.000 тон), французький;
„Дюплекс", (3,000 тон), французький;
„Буенос Айрес" (2.700 тон), італїйський;
„Перс", (400 тон), анґлїйський.

Разом 11 кораблїв на 38.000 тон.

Кружляк „Зе Адлєр", як се оповідають моряки, котрі прибули на французькім корабли „Камброн", мав виїхати з німецької пристани ще 22. грудня минувшого року. В товаристві кількох німецьких підводних лодок дістав ся він до острова Ісляндії, а відси без жадної перешкоди переплив Атлянтійський океан в напрямі Полудневої Америки. Німецький кружляк оперував головно в околиці острова Трінідад і Канарійських островів.

Величина кружляка виносить около 2.800 тон. Залога складаєть ся з 64 моряків під командою гр. Люкнера. Корабель є зоружений двома 10-центиметровими гарматами і 16 машиновими крісами. Кружляк є заосмотрений в додаткові ґазолїнові мотори, які уможливлюють піднесенє скорости на 16 миль на годину. Корабель має зі собою поживи на 18 місяців. Також і значні засоби амуніції і динаміту находять ся на покладї корабля.

Командантам затоплених кораблїв вручив капітан німецького кружляка посьвідки на затоплені кораблї.

Дня 7. марта кружляк зловив французький корабель „Камброн" і висадивши на нього 285 людий, які походили зі залог затоплених кораблїв, приказав йому плисти до бразилїйської пристани. Дорога тривала 22 днїв.

НІМЕЦЬКІ ЛОДКИ ЗАТОПИЛИ ДАЛЬШИХ 50 КОРАБЛЇВ НА 90.000 ТОН.

БЕРЛИН, 1. цьвітня. — **Після урядового донесеня німецької адміралїції підводні лодки затопили в місяци марті ще дальших 34 пароплавів, 2 кораблї вітрильні і 14 кораблїв рибацьких; разом 50 кораблїв на 90.000 тон. Між затопленими пароплавами було 24 анґлїйських, між ними один кружляк на 8.000 тон.**

В АВСТРІЇ:

АМЕРИКАНСЬКИЙ ПОСОЛ У ВІДНИ МАЄ УДАТИ СЯ ДО ВАШІНҐТОНУ.

ЛОНДОН, 1. цьвітня. — **Ф. Ч. Пенфілд, американський амбасадор у Відни, має в найблизших днях відїхати до Вашінґтону.**

Американський амбасадор відбуде сю подорож, як доносять з достовірного жерела, на жаданє секретаря Ленсінґа. Американське правительство хоче засягнути від посла близших інформацій у важних справах, злучених з війною. Управу американського посольства обійме Дж. Ґру, теперішний канцлєр посольства.

ЗАЯВА АВСТРО-УГОРСЬКОГО МІНІСТРА В СПРАВІ МИРА.

АМСТЕРДАМ, 31. марта. — **Телєґрама з Відня доносить, що австро-угорський міністер для заграничних справ, гр. Чернін, в розмові з представителями преси заявив, що алїянти мають отверту дорогу кождої хвилї розпочати мирові переговори, бо предложенє, яке свого часу зробили осередні держави істнує дальше.**

Ґр. Чернін заявив дальше отсе:

„Ми не дамо себе знищити, анї не хочемо нищити других. Наші боеві фронти є тепер сильнїйші ніж колинебудь передтим. Наше економічне положенє є забезпечене. Мусимо чолом вдарити перед мілїонами, які находять ся в окопах, і перед тими, що позістали дома. Прийде день, в якім народи монархії одержать нагороду за своє посьвяченє і хоробрість.

„В наших руках находять ся великі простори земель неприятеля. Також і неприятель займив часть наших земель. На мори відповіли ми на бльокаду наших ворогів війною при помочи підводних лодок. Всї міжнародні угоди нині зірвані. Коли би мирова конференція виявила, що є неможливою річию прийти до згоди, боротьба без перестанку буде тривати дальше".

На питанє, чи не було би можливе, щоби осередні держави в загальнім начерку подали мирові предложеня, гр. Чернін заявив, що се вже зроблено.

„Ми отверто заявили" — говорив дальше гр. Чернін — „що війна, яку ми ведемо, була нам накинена. Нашою цїлию є, забезпечити свобідний розвій нашій монархії. Ми мусимо одержати забезпеченє на істнованє і на средства, конечні до істнованя. Коли вороги покинуть свої ідеї, щоби нас знищити, коли вони заявлять готовість розпочати переговори в справі заключеня чесного мира, тодї мировим переговорам не стоїть нічого на перешкоді".

Австрійські соціялїсти за миром.

КОПЕНГАГЕН, 31. марта. — Віденська соціялїстична часопись доносить, що провідники німецької соціялїстичної партії в Австрії видали відозву в справі мира. Відозва є звернена до російського пролетаріяту. Австрійська цензура мала заборонити оголошенє сеї проклямації.

Провідник німецьких соціяльних демократів в Австрії, др. Адлєр, заявив, що теперішнє положенє є незвичайно корисне для розпочатя мирових переговорів.

„Російська революція" — заявив др. Віктор Адлєр — „створила нову підставу для Европи. Для Австрії розпочала ся нова доба".

—o—

ОСНОВНА РЕФОРМА В НІМЕЧЧИНЇ.

АМСТЕРДАМ, 1. цьвітня. — **Німецька преса приймила з вдоволенем вістку про покликанє до житя окремої комісії в парляментї, яка має виготовити проєкт основної реформи в німецькій державі.**

Престоли захитані.

БЕРЛИН, 30. марта. — **Принагідно дебати над промовою німецького канцлєра в парляментї провідник центра, др. П. Шпан, заявив, що й прочі пануючі в державах алїянтів сидять на непевних престолах.**

—o—

БОЛГАРІЯ НАДІЄТЬ СЯ СКОРОГО МИРА.

СОФИЯ, 1. цьвітня. — **Болгарський президент Радославов висказав надію, що революція в Росії принесе скорий мир в Европі.**

У своїй промові, виголошеній у собраню, висказав Радославов признанє тим людям, які причинили ся до переведеня революції в Росії, причім зложив отсю заяву:

„Болгарія борола ся проти російського абсолютизму, але не проти російського народа. А що деспотизм вже усунений, то після моєї гадки скоро найдеть ся дорога до привернення мира".

—o—

АНҐЛЇЙЦЇ ПОБОЮЮТЬ СЯ НАПАДУ НІМЦЇВ НА АНҐЛЇЮ.

ЛОНДОН, 31. марта. — **Ґенерал О'Мур Креґ звертає увагу анґлїйських воєнних властий, щоби вони пильно слїдили воєнні операції Гінденбурґа, який нагромадив на західнім фронтї 1.000.000 війска до переведеня нового наступу. Треба надїяти ся, що Гінденбурґ буде пробувати зробити також напад на Анґлїю.**

„Гінденбур вдарить — заявив ґенерал — на Калє, на Верден, на Венецію або на Петроград. Німецькі зелїзниці дають йому спромогу вибрати собі терен до бою після вподоби. Він може під охороною німецької фльоти пробувати також висадити часть війска на берегах Анґлїї.

„Не припускаю, щоби німецькі війска на анґлїйській землї були спосібні до якихось більших операцій, але їх чотирогодинний побут вистарчить, щоби зробити велике знищенє".

"SVOBODA" (LIBERTY)
the Ukrainian newspaper
Published three times a week: Tuesday, Thursday and Saturday by Ukrainian National Association at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Established 1893.

JOSEPH STETKEWICZ, editor
83 Grand Street, Jersey City, N. J.

ANDREW SAWKA, manager
83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as second-class matter March 30, 1911, at the Post Office at Jersey City, N. J., under the Act of March 3, 1879.

SUBSCRIPTION:	ПЕРЕДПЛАТА:
In United States:	В Злучених Державах:
$2.50 per year	на рік $2.50
$1.25 per 6 months	на пів року $1.25
$1.00 per 4 months	на 4 місяці $1.00
In Jersey City and to foreign countries:	В місті Jersey City і за границю:
$3.25 per year	на рік $3.25
$1.75 per 6 months	на пів року $1.75
$1.00 per 3 months	на 3 місяці $1.00
Single copy 3 cents.	Поодинокe число 3 центи.

За кожду зміну адреси платить ся 5 центів.

Адреса: SVOBODA
83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Всї моні-ордери і чеки треба вписувати на адресу „Svoboda".

При висиланю замовленя належить долучити моні-ордер або чек.

Число телефону 498 Jersey City.

AMERICAN ASSOCIATION OF FOREIGN LANGUAGE NEWSPAPERS MEMBERSHIP LABEL

За всї оголошеня поміщувані в „Свободі" редакція не відповідає. — Рукописий не звертаєть ся.

З біжучої хвилї.

Ренеґати українського народу дальше працюють...

Відколи президент Вілсон підписав проклямацію про „Український День", відтодї пійшла зрадницька машина в рух з нечуваним завзятєм. Кацапська „Правда" в кождім числї протестує проти „Українського Дня", а останними часами до сього забрав ся й „Американскій-Русскій Вѣстникъ". Бють на всї заставки, щоби до „Українського Дня" не допустити.

Ти однак, українська суспільности, бери ся до працї. Не зважаймо на кириню народних відступників, бо се вже останнї звуки, які видобувають ся з їх горла.

Сьміло і разом до роботи! Нехай не буде ріжницї бодай між тими, які заслугують на назву сьвідомих Українцїв. А темнотї і зрадї прийде — мусить прийти конець.

У попереднїм числї „Свободи" на просьбу п. Юлїї Корецької помістили ми її заяву, що вона нїчого не знає про те представленє, яке „Український Народний Театр з Ню Йорку" мав віднограти минулої суботи в містї Нюарку.

В суботу перед полуднем дістали ми в справі тогосамого представленя ось-таке письмо:

Новий Йорк, 30. марта 1917.

Поважаний Пане Редактор!

В „Свободі" з дня 29-го марта с. р. (ч. 37) в оголошеню на сторонї 3-тій подано, що я беру участь в оперї „Запорожець за Дунаєм", яку відограє „Український Народний Театр з Ню Йорку" в суботу дня 31. марта с. р. в „Метрополитан Тіейтер", Нюарк, Н. Дж., **однак правдою є,** що я в згаданім представленю участи **не беру,** тимбільше, що нїхто мене о тім не повідомляв, анї не обговорював сеї справи.

Прошу отже ласкаво о поміщене сего спростованя в слїдуючім числї „Свободи".

Остаю ся з поважанем,
Михайло Зазуляк.

Із заяв панї Корецької і п. Зазуляка ми бачимо, що управа „Українського Народного Театру в Ню Йорку" допустила ся такого надужитя, яке не повинно мати місця в нїякій упорядкованій суспільности. Панї Корецька і пан Зазуляк є знанї в Ню Йорку й околици зі своїх визначних голосів, отже заряд „Українського Народного Театру в Ню Йорку" подав на програмі їх імена **самовільно**, мабуть лише в тій цїли, щоби стягнути на дотичне представленє як найбільше людий, аби... „покрити свої кошти".

Сими днями дирекція „Українського Народного Театру в Ню Йорку" видала горячу відозву, в якій заохочує українську суспільність в Америцї, щоби купувала шери сього товариства та помагала йому морально й матеріяльно. До дирекції належить сїм людий, а головою є др. Володимир Сїменович.

Чи далеко думає зайти зі своїм театром п. Сїменович, коли він згодить ся лишити його під теперішною управою, яка попросту „надуває" поодинокі особи і кпить собі з українського загалу?

Український народний театр — се дуже гарна й хосенна інституція, але чому до неї беруть ся несовісні люди?

Російська революція а українське питанє.

Мов грім понесла ся по всїм сьвітї вістка про російську революцію, здетронїзованє царя Миколи, захопленє власти в руки думи, про усуненє всього „реакційного елементу, який сотки лїт переслїдував не тільки чужинцїв, накидаючи їм силоміцю „обрусенїє", але навіть у своїх виганяв всякий дух свободи, стараючи ся загнати цїле російське житє в державні, вузкі і заскорузлі рами. Поваленє старого режіму і побіда думи означає запанованє сьвітла над темнотою, яка сотками лїт вкривала всю східну Европу і не пускала її по дорозї загально людського розвою.

Найгірше відбила ся та темна сила на Українцях, які є найчисленнїйші зі всїх недержавних російських народів. Поверх 260 лїт мусїв український нарід стогнати під деспотичним царським ярмом, яке завзяло ся викурити з нього всяке „разнообразіе", національну відрубність і сепаратизм, а вбрати його в „общерусскую" офіціяльну одежу і загнати в кошару „единообразія".

У дечім російському деспотизмови вдало ся та тільки не в знищеню нашої народної душі і почутю національної самосьвідомости, хоч се послїдне много притушило ся. Щоб далеко не сягати в минувшину, вистарчає тільки пригадати події з теперішної війни, то люте переслїдуванє всього, що українське, закритє всїх українських часописий, культурно-просьвітних інституцій, заборона назви „український" так, що треба було вести культурну роботу під такими псевдонїмами як „южно-русскій", „малорусскій", „кіевскій" і т. п. при цїлях зовсїм невинних, як нпр. несенє помочи галицьким раненим, Малороссам по шпиталях, і т. п.

Всьо то, що приходило ся в Росії терпіти другим, ми терпіли подвійно, потрійно; ми були під знаком знївеченя, га всетаки видержали і показали тим свою незвичайно відпорну силу і здібність до дальшого історичного розвою, бо тим перебули ми свого рода природний добір. Тепер вже ми в Росії не „украйнофіли" XIX. віку, а — як говорить один з наших публїцистів, С. Ефремов — Українцї є такийсамий нарід, як Москалї, Поляки, Нїмцї, Французи і т. д.

Дуже скупі тепер відомости з Росії, а ще скупійші про українську справу. Ми тут, за морем, ловимо з теперішної російської бурі кожде слівце, без огляду на се, чи воно приходить з Петрограду чи з Берлїна, і стараємо ся з тих невеличких урывків бодай в приближеню скомбінувати собі понятє про суспільно-політичний стан Росії загально, а на Українї зокрема.

Недавно наспівші тут телєграми донесли про домаганє автономії всїх недержавних народів Росії, в тім числї й Українцїв. Що-ж? Ми тільки радуємо ся, бо тим видимо українську справу пару соток лїт близшу своєї історичної цїли, якою є повна свобода розвою культурного, національного, політичного й економічного, що найкрасше здійснить ся при креованю автономії української одиницї в границях етноґрафічних і заґарантованю національних меньшостий. **Роздирати Україну на кілька від себе независимих частий, без політичного осередка на українській території, ми вважаємо злим, а найкрасше полагодженє справи — на нашу думку — є примінєнє засади етноґрафічної з узгляднєнєм національних меньшостий.**

Виходячи з заложеня, що кождий нарід, яко витвір природний, а не штучний, повинен мати повні права на своє нормальне істнованє й історичний розвій, **домагаємо ся і для нашого народу повної політичної свободи і самостійности**, щоб він міг, не оглядаючись на нїчиї сентименти, заключувати союзи і їх зривати, зависимо від своїх користий і поглядів. Тому треба бути якимось правдивим свого рода чорносотенцем супроти свого рідного народу і крайним недоуком в українськім руху, як нпр. редакція „Народної Волї" в числї 38-мім (з 29. марта б. р.), в статї „Злучені держави Росії", щоб говорити, що української держави хочуть тільки галицькі Українцї, виховані на шляхотсько-польських порядках, а „маса українського народу в Росії не є така жорстока для Росії, аби носити ся з подібними плянами", то значить „утворити власну державу, що загородилаб Росії дорогу до Чорного моря". Що за вовча чеснота! Значить, Українцї все повинні бути покірними вівцями і йти туди, куди їм їх сусїд вкаже, оглядаючись тільки на чужу шкіру, щоби була цїла, а не на свою власну. Що за добре серце! На щастє, власне тепер самі російські Українцї, тасама „не жорстока маса українського народу" жадає для себе широкої автономії, яка рівнаєть ся майже самостійній державі.

Ми не сьміємо відмовляти нашому народови, в процесі його історичного розвою, утвореня своєї власної держави, яка була би в союзї з народом московським, або пійшла би по своїх самостійних дорогах. Коли таке явище, а іменно істнованє держави є можливе для Поляків, Литовцїв, Фінляндцїв, а навіть — як ходять слухи — для Вірмен, то **ми вважаємо вповнї природним домаганєм, щоби витворила ся українська держава в етноґрафічних границях на основі загально людських прав і законів.**

СТАНОВИЩЕ НІМЕЧЧИНИ СУПРОТИ СТАРОЇ І НОВОЇ РОСІЇ.

Нїмецький канцлєр, Бетман-Гольвеґ, обговорюючи на четверговім засїданю парляменту загальне політичне і воєнне положенє, посьвятив часть своєї бесїди справі відношеня Нїмеччини до старої і нової Росії.

Канцлєр заперечив рішучо всяким вістям, неначе би нїмецький цїсар або нїмецька держава бажали привернути в Росії назад давний царський абсолютизм.

„Російський цар, Николай II., — говорив нїмецький канцлєр — в рішаючих днях в липни 1914 р. не послухав ради нїмецького цїсаря. Видумана вістка, яку старають ся поширювати наші вороги, твердить, що се нїмецьке правительство було тим чинником, котрий підпомагав реакційну політику Росії супроти всїх її змагань до свободи. Вже перед роком заявив я в парляментї, що сї вісти стоять в суперечности з дійсним станом річий.

„Коли Росія в 1905 роцї стояла у війнї з Японією і коли в тімсамім роцї з приводу революції найшла ся в труднім положеню, нїмецький цїсар був тим, котрий, будучи в приязних зносинах з царем, радив йому, не опирати ся довше слушним домаганям свого народу в справі реформи в державі. Тимчасом цар Николай пійшов иншими дорогами.

„Коли би тодї увагу Росії звернено на внутрішну перебудову держави, то не було би місця для безмежної заборчої політики, яка остаточно довела до війни.

„Нїхто нинї не може сказати, як розвинуть ся дальше події, але наше становище супроти останних подій в Росії є ясне і точно означене. Ми будемо й на будуче придержувати ся засади: не мішати ся до внутрішних справ других держав.

„В злобний спосіб розсївають наші вороги вісти, що Нїмеччина хоче знищити з великим трудом і жертвами здобуту свободу російського народу та що нїмецький цїсар хоче назад відбудувати царську власть над поневоленими підданими. Всї такі вісти є звичайними брехнями і клеветами, що я тут з натиском підношу.

„Як російський нарід схоче устроїти ся у себе дома, се є річию російського народу. До сього ми не будемо мішати ся. Одиноке, чого ми надїємо ся, є те, що в Росії розвинуть ся підстави, які зроблять російську державу сильним і постійним заборолом мира".

Що посієш, то й збереш — говорить народна пословиця.

Так можна би сказати деяким нашим „опозиційним" патріотам, які їздили по вічах, підбурювали нарід проти особисто нелюбих їм осіб, учили нарід, як кидати камінєм на тих „ворогів".

Тепер ми бачимо на власні очи, до чого дійшла їх політика, політика підбурюваня людий на людий. Пан Ревюк, котрий учив, що всї, крім нього, є дураки, збирає тепер се, що посїяв. На вічу в Ню Йорку його ученики сказали йому, щоби мовчав, бо „він д... і не вміє говорити"...

Так! Хто під ким яму копає, той впасти в неї мусить...

СПРАВИ „УКРАЇНСЬКОГО ДНЯ".

РОЧЕСТЕР, Н. Й.

Отсим повідомляєть ся всїх Українцїв в Рочестер, Н. Й., що в вівторок, дня 27. марця 1917, відбув ся мітінґ усїх братств і товариств в Рочестер в присутности предсїдателїв і по трох делєґатів усїх братств і товариств щодо „Українського Дня", на котрім то мітінґу порішено, що всї непорозуміня відкладають ся на бік в такий дорогий час для нас, Українцїв, а всї як один мають взяти ся до працї, щоби той день як мож найлїпше використати. Длятого ухвалено, що всї ті делєґати, які були присутні на мітінґу, входять до того комітету і всї разом становлять Центральний Комітет до „Українського Дня".

Ухвалено також порозуміти ся з місцевим Американським Червоним Хрестом, аби при помочи того товариства можна більше зібрати гроший.

До головного комітету зістали вибрані: о. М. Лисяк, предс.; В. Фєдьків, заст. предс.; М. Рудий, кас.; А Шеремета, секр.; М. Мурашко; Д. Федоришин і Я. Приґода, контрольори.

ДІТРОЙТ, МІШ.

I.

Заходами місцевих братств і товариств, належачих до У. Н. Союза і до „Провидїня", засновано дня 18. марта б. р. комітет, котрий в справі „Українського Дня" має придержувати ся вказівок і рішень головного комітету Української Ради.

Сей комітет складаєть ся зі слїдуючих осіб:

Від товариства Запорожська Січ, відділ У. Н. Союза, Василь Чорній, голова.

Від братства св. Йосафата, відділ „Провидїня", Яків Поливка, кас.

Від братства св. Івана Хрестителя, відділ У. Н. Союза, Андрій Шевчук, секр. фінансовий.

Від братства св. Йосафата, відділ „Провидїня", Тома Польовий, секр. рекордовий.

Контрольори: Теодор Титар і Іван Фіцяк.

Згаданий комітет взиває всїх Українцїв і Українки в Дітройт, аби як найчисленнїйше брали участь в тій важній для нас хвилї. Наша вітчина зруйнована. Чи не кличе вона до нас: Сину! Дочко! Поможіть! І якраз прийшла на се пора завдяки американському правительству. Тож вставайте до працї, коли Ненька Україна купаєть ся в крови, коли вислала своїх найздібнїйших синів, аби виборотй для себе лучшу долю, коли молохови війни віддала своє майно, коли голод і холод решту жертв забирає, а ворог напосїв ся знищити з лиця землї український нарід. Чиж в таку хвилю ми будемо дїлити ся на партії і з заложеними руками дивити ся на се? Нї! Нашим сьвятим обовязком є положити як найбільше трудів і старань, щоб утерти слези заплаканій Матери.

Просимо українські панночки, щоби зголосили ся до нашого комітету в парохіяльній гали, ч. 82 Сікот Евеню.

За Комітет:
Тома Польовий, секр. рекорд.

II.

Українська Громадо!

Гряде великий день, 21. цьвітня. В таку незвичайно важну для нашої вітчини хвилину не сьміємо бути байдужними... Кождий Українець і Українка, коли в них правдива любов до рідного краю, має стати в ряди колєкторів, аби дїлом оказати своє спочуванє.

Ми, представники парохії св. Івана Хрестителя, Братств: св. Івана Хрестителя, св. О. Николая, св. Йосафата і Тов. „Запорожська Січ", кличемо до Тебе Українська Громадо: Не відтягай ся від обовязку збираня жертв в сей памятний день! Вписуємо колєкторів і колєкторки та роздаємо пушки з прочими річами кождої недїлї по Службі Божій в парохіяльній гали, а в будні дни в парохіяльнім офісї, 82 Сікот Евеню. Вписуйте ся самі і других приводіть!

За Комітет „Українського Дня":
о. **Мирон Стернюк**, сьвященик,
Василь Чорній, предс.; **Тома Польовий**, секр.;
Яків Поливка, кас.

НЕГРАМОТНІСТЬ А ІМІҐРАЦІЯ.

Війна підводними лодками відбила ся сильно на іміґрації до Злучених Держав. Перед війною до Злучених Держав приїзджало річно около 1,000.000 іміґрантів, а коли Нїмеччина оголосила заострені услівя на мори, відтодї загальне число іміґрантів зменьшило ся до 125.000 осіб. Такий стан безперечно має сильний вплив на загальний стан краєвого промислу і торговлї.

З днем 1-го мая, як відомо, входить в житє новий іміґраційний закон. На основі того закона до Злучених Держав не впустять нїкого, хто не буде знати бодай 30 слів написати по анґлїйськи. Виїмок роблять лише ті, що шукають тут спокою перед релїґійними переслїдуванями в иншім краю.

Коли би висше згадане право було впроваджене в минувшім роцї, то — як виказує статистика — було би знизило число іміґрантів о 40.000 голов.

Новий іміґраційний закон недопустить в біжучім роцї одної третої части чужинцїв.

В 1916 роцї, до 30. червня, зі загального числа 30.000 Італїйцїв 11.000 не вміло читати і писати. Зі загального числа 22.000 Греків було 7.000 анальфабетів. Між 9.725 Португальцями було 6.628 анальфабетів, між 2.776 Болгарами, Сербами і Чорногорцями 1.064 не вміли нї писати, нї читати.

Тимчасом між приїзджаючими зі скандинавських держав на загальне число 15.500 було лише 18 (вісїмнайцять) осіб, які не вміли читати і писати.

Крім заостреня щодо неграмотности, новий закон підвисшить також т. зв. „поголовне" від приїзджаючих. Давнїйше іміґранти платили 4 доляри поголовного податку, а від 1-го мая будуть платити 8 долярів.

* * *

Підчас коли правительство заострює іміґраційний закон, в Злучених Державах дасть ся відчувати постійний брак робучих рук до рілї і фабрик. В сїчни б. р. — як виказує статистика урядового бюра працї — зголосило ся до роботу 31.000 людий. З того числа 25.411 сейчас дістали занятє по фабриках або на фармах. Прочі зголосивші ся не могли дістати працї задля лихого стану їх здоровля.

Показало ся, що іміґранти, які прибули тут в останних двох-трох роках, є слабше розвинені фізично нїж іміґранти, які прибули тут кілька лїт тому назад.

Зважившi однак, що новий іміґраційний закон буде обовязуючий від 1-го мая, то є коротко перед жнивами, то в лїтї і в осени дасть ся відчути великий брак робучих рук. Злученим Державам грозить з тої причини велика кріза і краєві власти мусять над нею добре застановити ся.

Турки кажуть, що справедливість є половиною релїґії.

—o—

Матїр є ґенїєм дитини.

—o—

В Мексику є 15.000 миль зелїзничої дороги.

о. П. Понятишин.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ДНЯ.

(Конець).

Слідуючий крок в справі Українського Дня зробив я 23. січня. В тім дни запросив п. Геміль мене і п. Кернса до Вашінґтону, щоби виготовити резолюцію, яку він мав внести в конґресі. Резолюцію виготовлено в бюрі п. Геміла (Committee on Elections No. 2) перед полуднем дня 24. січня на взір резолюції в справі Вірменського Дня. В тім якраз часі прибула до Вашінґтону делеґація з рамени Української Ради, в якої склад входили: о. В. Довгович та пп. Д. Капітула і С. Ядловський. Ми спільно переглянули вже щовиготовлену резолюцію і поробили деякі конечні поправки. О годині 2-гій пополудни п. Геміль вніс сю резолюцію в палаті послів, впровадивши нас перед тим на ґалерію, щоби ми були свідками важної для нас події.

По внесеню резолюції в палаті послів удали ся ми до сенату, де п. Геміль представив нас і ціль нашої місії п. Гюзови, сенаторови зі стейту Ню Джерзи. П. Геміль передав йому відтак готову резолюцію з просьбою о внесенє її того пополудня в сенаті. Сенатор Гюз віднїс ся дуже прихильно до нашої справи і обіцяв сповнити нашу просьбу. Рівночасно зажадав п. Гюз близших інформацій про Українців для арґументованя резолюції, коли вона прийде на дневний порядок обрад в сенаті. Я сповнив жаданє сенатора, висилаючи йому в два дні пізнїйше жадані інформації.

Підчас нашого побуту в сенаті прибув до Капітолю президент. Користаючи з сього, п. Тумульті вистарав ся для нас о послуханє у президента. Годить ся тут зазначити, що приниманє на авдієнцію в Капітолю належить до винимків: звичайні послуханя відбувають ся в Білім Домі. П. Геміль представив нас президентови, пояснюючи ціль нашої авдієнції. Президент заявив, що в справі Українського Дня зробить все, що до нього належить.

З нагоди внесеня резолюції я повідомив тогосамого дня декого з Українців, а також редакцію „Свободи" й „Америки". Редакція „Америки" одержала картку другого дня рано (то є 25. січня) і через неувагу помістила новинку з сею датою. Сей редакторський „промах" став притокою до цілої низки статий і коментарів по деяких часописях, яких цілию було каламутити воду.

Після парляментарного реґуляміну всякі внесеня і резолюції, заки прийдуть під обради в палаті послів і сенаті, мусять насамперед іти до відповідної комісії. Доперва по одобреню в даній комісії дотичне внесенє чи резолюція приходять на денний порядок обрад палати послів, зглядно до сенату. Резолюцію в справі Українського Дня віділано до комісії для заграничних справ.

В комісії для заграничних справ палати послів перейшла наша резолюція одноголосно головно завдяки стараням п. Флуда, предсїдателя сеї комісії. Таксамо і в комісії сенату одобрено її одноголосно заходами предсїдателя сеї комісії, сенатора Стона. В сей спосіб резолюція прийшла на календар обох палат конґресу.

В сенаті прийшла резолюція в справі Українського Дня на денний порядок дня 7. лютого 1917 р. На просьбу сенатора п. Гюза реферував справу п. Лодж, сенатор з Масачусетс. Резолюцію ухвалено одноголосно.

В палаті послів справа не пійшла так легко. Після реґуляміну американського конґресу одні справи йдуть на звичайний календар, себто мають бути полагоджені в тім часї, коли прийде на них черга; инші знова ідуть на так званий „unanimous consent calendar" („календар однодушної згоди"). Над справами, які є поставлені на сїм останнїм календари, не переводить ся дебати, но сейчас по арґументації внескодавця переводить ся голосованє. Ся процедура має ту слабу сторону, що спротив зі сторони одного-однїсенького посла вистарчає, щоби вона перепала. В такім случаю справа йде на звичайний календар, хиба що президент палати (Speaker) позволить надзвичайно її ще раз пізнїйше поставити.

Резолюція в справі Українського Дня находила ся на календари „unanimous consent" і була визначена на день 19. лютого. Про се повідомив п. Геміль мене і п. Кернса та завізвав нас на сей день до Вашінґтону. Прибувши до Капітолю, ми удали ся в товаристві п. Геміля до галї засїдань. З нами був також секретар п. Геміля, п. Мельоне. Засїданє палати розпочало ся точно о годині 12-тій в полудне молитвою парляментарного духовника, почім президент палати приступив до дневного порядку. Резолюція в справі Українського Дня була третя з черги. Коли п. Геміль почав її мотивувати, нечайно дав ся чути оклик: I object! (я протестую!). Був се голос п. Віліяма Ґордона, посла зі стейту Огайо. Президент палати, почувши сей протест, вдарив молотком в президіяльну трибуну і піднесеним голосом сказав: „Gentleman from Ohio objects". (Посол з Огайо протестує). Тимсамим резолюція впала.

Коли я се почув, то признаю ся, що мав вражінє чоловіка, який дістане обухом в голову. Менї мимохіть стали сльози в очах, і колиб не присутність чужинців, я був би розплакав ся. Колиж менї п. Мельоне шепнув, що протестуючий посол походить з Клівленд, то в менї мимоволї зродило ся підозрінє, що тут хтось таки з „наших" приложив до сього руку. І тодї обхопив мене ще більший жаль.

Зійшовши з ґалерії, я удав ся до п. Геміля, щоби довідати ся, чи є ще яка надія. П. Геміль потішив мене, що справу можна ще виратувати в сей спосіб, що резолюція може перейти, коли буде поставлена на звичайнім календари. Однак на згаданім календари було так богато инших важних справ, що наша резолюція могла мати дуже слабі вигляди на успіх, тим більше, що сесія зближала ся до кінця (сесія мала скінчити ся дня 4. марта о 12. год. в полудне). Для поясненя треба додати, що справи, які не були би взяті на дневний порядок заки сесія покінчить ся, зовсїм упадають так, що на слїдуючій сесії треба зачинати знова все від початку. Нова звичайна сесія розпочинає ся доперва з початком грудня. Така небезпека грозила й справі Українського Дня, коли би резолюція пійшла була на звичайний календар і не могла прийти на денний порядок перед закінченєм сесії. Кождий зрозуміє, що могло дїяти ся в моїм серци. Мимо запевненя зі сторони п. Геміля, що справа ще не пропала, я майже втратив зовсїм надію на успіх.

Але в пригоді стало нам се, що президент палати, п. Чемп Кларк, був незвичайно прихильний нашій справі і згодив ся на просьбу п. Геміля дати йому спосібність у відповідній хвилї піднести ще раз нашу резолюцію. П. Геміль і предсїдатель комісії для заграничних справ, п. Флуд, постарали ся вже о се, щоби тим разом посол з Клівленду не протестував.

Посол Геміль чекав на відповідну нагоду з дня на день, а з ним чекали і ми. Той час використав я на інформованє провідників партій та визначнїйших послів про українську справу, і вони обіцяли нам свою поміч. Відрадною появою було се, що п. Дж. Р. Фар, посол з Пенсильвенії, знаючи Українців свого округа, заявив менї готовість поперти нашу справу, о скільки се буде в його силах. Так проминув понедїлок і вівторок. В середу п. Геміль просив о обширнїйші матеріяли до своєї промови, щоби нашу справу як найкрасше представити.

Тут мимоходом треба згадати, що в середу доручено п. Гемільови телеґраму, яка зробила на нього дуже прикре вражінє. Була се телеґрама зі Скрентону від Руського Народнього Союза, яка містила застереженє, щоби фонди, зібрані з нагоди Українського Дня, були висланї лише через американський Червоний Хрест. Супроти сього, що резолюція вже раз перепала та що вигляди на переведенє її були дуже слабі, п. Геміль запитав з обуренєм: „Що се має значити? Чи вони думають, що хтось схоче ужити сих фондів на невластиві цїли?! Що се за люди?"... З сеї немилої ситуації виратував нас п. Кернс, який порадив п. Гемільови не зважати на сю телеґраму, почім вона опинила ся в коши. З обуреня п. Геміля з приводу сеї немилої і компромітуючої історії я віднїс вражінє, що коли би не наша присутність, то цїла справа Українського Дня була би погребана.

Не діждавши ся до середи ухваленя нашої резолюції, я в середу о годині 7-мій вечером відїхав домів, умовивши ся вперед з п. Гемільом, що він повідомить мене телеґрафічно в дорозї, чи йому вдасть ся поставити резолюцію в середу в ночи, чи нї. І дїйсно, на станції в Трентонї я одержав телеґраму з донесенєм, що на нічній сесії не вдало ся нічого зробити. Діставши таку вістку, я втратив зовсїм надію на успіх нашої справи.

Та доля судила инакше. В четвер, дня 22. лютого, о год. 11-тій рано, візвав мене до телефону п. Кернс та закликав з радости по українськи три рази: „Слава України!" Я відразу здогадав ся, що мусїла прийти весела вістка. І дїйсно п. Кернс повідомив мене, що в четвер 22. лютого, о год. 10½ перед полуднем резолюція в справі Українського Дня перейшла одноголосно в палаті послів. Про се повідомив його телеґрафічно п. Геміль і се вказує, як дуже залежало п. Гемільови на нашій справі. В годину опісля одержав я телеґраму від згаданого конґресмена, яка потвердила сю радісну вістку.

На мою просьбу видруковано промову п. Геміля, яку він виголосив при мотивованю резолюції, в 1.000 примірниках коштом „Української Ради в Америцї".

В суботу резолюція була вже в канцелярії секретаря президента п. Тумульті і на її основі зладжено прокламацію.

Щодо дати Українського Дня, то зразу піддали ми (я і Українська Рада) день 17. марта. Однак тому, що через припізненє ухвали резолюції не було би можности розвинути як слїд акції, бо час був би за короткий, ми предложили п. Тумульті день 21. цьвітня, яко день для нас найвідповіднїйший.

Після конституції Злучених Держав ухвала конґресу стає правосильною, коли президент підпише її в протягу 10 днів від дня ухваленя. Дня 2. марта 1917 р. президент Вілсон підписав резолюцію в справі Українського Дня. Перо, яким президент підписав сю резолюцію, прислав менї п. Тумульті на памятку.

Слїд тут піднести, що прислане менї перо непотрібно напсувало крови деяким людям, які, користаючи з новинки в „Свободї", в котрій було сказане, що сим пером була підписана прокламація (мало бути резолюція), піддали в сумнїв одержанє сеї історичної для нас памятки. Коли п. Тумульті вважав за відповідне прислати се перо, то безперечно він не мав на гадцї робити якийсь гумбуґ, анї уводити когось в блуд.

Поклик президента в справі помочи для Українців, зладжений на підставі ухваленої і підписаної резолюції, був проголошений дня 16. марта 1917 р.

Отсе є коротка історія заходів в справі Українського Дня в Злучених Державах Північної Америки. Сї стараня робив я на просьбу і в порозуміню з Українською Радою, хоч, розуміє ся, руководили мною також мотиви патріотичного обовязку.

Президент Вудров Вілсон, який дав доказ своєї високої гуманности супроти ріжних народів, що потерпіли серед небувалої доси війни, не міг бути байдужий на терпіня й українського народу і, видаючи звісний уже поклик, прийшов йому в поміч. Імя Вудрова Вілсона буде записане у вдячних серцях нашого народу.

Не треба однак забувати, що справа Українського Дня мусїла перейти цїлу законну дорогу, а до успішного її полагодженя причинили ся в першій мірі пп.: посол Геміль, адвокат Кернс і сенатор Гюз; у їх же благородних змаганях помагали їм пп.: президент палати послів, Чемп Кларк, секретар Тумульті, сенатори Лодж і Стон та посли Флуд і Фар. Український нарід з вдячностию буде згадувати імена сих добродіїв, які не жалували нї працї нї труду для зменьшеня нужди наших братів і сестер у старій вітчинї.

Я вірю, що по тільки старанях, своїх і чужих, цїла українська суспільність зєдиненими силами поведе працю для Українського Дня і зі своєї сторони доложить рівнож трудів, щоби Український День увінчав ся під кождим зглядом як найкрасшим успіхом.

Нюарк, Н. Дж., 28. марта 1917 р.

АМЕРИКАНСЬКІ ВІСТИ.

Весела вістка.

Довідуємо ся з достовірного жерела, що предсідатель „Просьвітної Комісії" У. Н. Союза, о. В. Сполітакевич, який 1. марта с. р. виїхав був до полудневої Фльориди ізза хронічного запалення горла та хрипки, спричиненої надмірним уживанєм голосу, прийшов цілковито до здоровя і на Великодні сьвята поверне вже назад до своєї парохії у Вілксбери, щоби працювати дальше для своїх щиро його люблячих парохіян і для нашого народу взагалі. Желаємо щасливого повороту!

Литовці йдуть спільно з Українцями.

В суботу (24. марта б. р.) в гали Мек-Келдін в Брукліні, Н. Й., відбуло ся литовське театральне представлене, до участи котрого запрошено й Українців. По представленю театральної штуки виставлено два живі образи, а се Литва й Україна в московських кайданах і статую свободи, при чім співано народні гимни.

Український гимн відспівала солістка, панна А. Базарницька з Нюарку, Н. Дж. Її чистий, срібний сопран очарував присутних, за що в нагороду одержала довготриваючі оплески.

Відтак п. Дж. О. Шірвидас, редактор бруклинської литовської часописи, виголосив до присутних кілька слів по литовськи, перейшовши коротко історію України, котру він дуже добре знає. При кінци промови побажав Українцям найліпших успіхів в боротьбі за самостійну Україну.

Ширший опис про Українців був поміщений в литовській часописи „Вієнибе Лістувнінку", яка виходить в Брукліні.

Цареславний піп взиває полїцію для охорони церкви.

Цареславний піп, Василь Ороновський, парох цареславної парохії „Всіх Сьвятих" в Дітройт, Міш., (Іст Сайд) візвав в неділю (25. марта) полїцію в цїли охорони церкви, обавляючись забуреня зі сторони своїх „вірних".

Більше поступові члени місцевої російської кольонії стверджують, що висше наведена цареславна церква є записана на голову цареславної церкви в Зл. Державах. Евдокима Мещерського, котрий перебуває в Ню Йорку і підлягає розпорядженям царя.

По причині усуненя з престола царя деякі члени згаданої цареславної парохії пропонували не виплачувати надальше попови його пенсії, а церкву переписати на парохіян.

Загрожений втратою становиска, піп візвав полїцію.

В розмові з капітаном полїції — Діедеричом, піп заявив, що „цар не мав ніякої власти в цареславній церкві". Говорив він також, що не молить ся вже більше за здоровлє царя, „бо і він сам і його парохіяни є Американцями, а не Росіянами, хоч з Росії прибули".

„І я і мої парохіяни є вдоволені, що скинено царя; ми були би однак таксамо вдоволені, коли би інший цар засів на „престолі" — говорив піп. До ніякого бунту під церквою не прийшло в тім часї.

Піп Николай Гудріх з цареславної парохії в Гамтрамк, Міш., не міг правити своїх „молебнів" в церкві, дня 25. с. м., наслїдком заборони зі сторони судової власти, о яку постарали ся кілька його парохіян. — А. Б.

В Пенсильванії знесено кару смерти.

Минувшого тижня стейтові власти Пенсильванії ухвалили закон, що кару смерти знесено, а на її місце вступає досмертний арешт.

Лист президента Вілсона до матери, котрої сина засуджено на смерть.

Вашінгтонська лава присяжних судіїв засудила Ф. Камінетті на кару смерти за злочин торговання живим товаром. Матір засудженого віднесла ся до президента Вілсона з просьбою о помилуванє її сина, однак президент відписав їй лист отсього змісту:

„Моя дорога Пані Камінетті: З болем серця мушу Вам сказати, що я не знаходжу тут причини помилувати Вашого сина. Коли би я пійшов за голосом свого серця, або коли би я піддав ся своїм почуванням, то я зробив би се; однакче в справах такого рода висша повинність наказує мені відкинути всякі особисті почутя і знакомства, а дивити ся на справу з публичної точки погляду, з огляду на впливи, які се може мати на инші справи. Коли я дивлю ся на справу Вашого сина з сеї точки погляду, то тут я виджу свій чистий обовязок відкинути всяке помилуванє.

„Моє серце співчуває з Вашим з правдивою симпатиєю „моя дорога Пані Камінетті. Я не можу Вам сказати, що коштує мене се писанє, однак я певний, що Ви зрозумієте, що я повинную се почуте вислого обовязку. Сердечно здоровлю—Вудров Вілсон".

Тафт хоче війни.

Бувший президент Злучених Держав, Вілїям Говард Тафт, на зборах ліги вимушеня мира в Оклагома Сіти, Окла., сказав, що „для Злучених Держав остаєть ся одиноний спосіб оборони народної чести, а се — йти до війни. Воювати треба по тій стороні, яка боречь ся з Німеччиною. Ми не можемо нічого більше зробити, лише виповісти війну тепер".

Перші папери мають вартість.

Департамент праці доносить з Вашінгтону, що чужинець, який має перші горожанські папери, котрі виказують найменьше його 3-літний побут в Злучених Державах, буде під кождим оглядом узгляднюваний державними властями.

Розвели ся; жили 9 літ в однім домі і знова пібрали ся.

По 9-літнім розводі С. Пап і його жінка в місті Топека, Канзас, знова подружили ся. Перший раз вони повінчали ся 1896 року, а коли прожили 13 літ, жінка внесла до суду просьбу о розвід. Суд дозволив на розвід. По розводі жінка не виселила ся з дому, лише перенесла ся з сином до другої частини дому, котра належала до її 10-літнього сина. Так жили вони через 9 літ, аж минувшого тижня перепросили ся і пібрали ся знова.

НОВИНКИ.

Рівноправність жінок в Росії.

З Петрограду доносять, що там пануе загальне переконанє, що тимчасове правительство заведе рівноправність женщин. Навіть найбільше умірені елементи признають участь женщин у визвольній боротьбі і уважають, що жіноча рівноправність явилаб ся актом простої справедливости. В катеринославській губернії селяни вислали женщини яко делегатки до губернського доповнюючого комітету.

Увільнене бувших російських премієрів.

З Петропавловскої крiпости увільнено бувших премієрів, князя Голіцина і Горемикіна. Приказ увільнення підписав мінїстер справедливости, А. Керенський.

Вілля на конференції з Німцями.

З Мексика доносять, що провідник мексиканських революціонерів, Панчо Вілля, відбув з визначнійшими Німцями довшу конференцію, скликану до Сатево, а відтак відїхав переглянути склади амуниції.

Париж осьвітлений нафтою.

Міська рада Парижа зарядила осьвітлювати улиці міста нафтовими лямпами. Причиною сього є великий брак угля, а се не дозволяє на виріб газу.

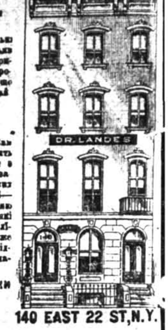
Тисячі женщин в Лондоні працюють яко кондукторки.

Більше ніж 2.000 женщин працюють тепер яко кондукторки на лондонських трамваях і перевозових автомобілях (омнібусах). Многі з них є вже практичними інструкторками і т. п. Більше ніж 500 женщин працює в автомобілевих стаціях, де миють і чистять автомобілї.

Населенє землі після рас.

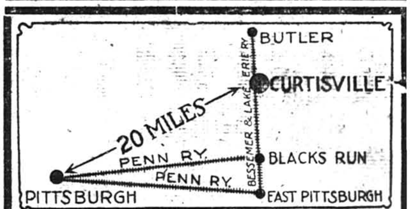
Населенє землі після рас йде в слїдуючім порядку:

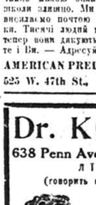
раса	арійська (біла) числить	775,000,000 душ
„	монгольська (жовта) числить	682,000,000 „
„	муринська (черна) числить	150,000,000 „
„	семітська (біла) числить	65,000,000 „
„	малайська (брунатна) числить	35,000,000 „
„	американська (червона) числить	25,000,000 „

СТОРІНКА „ПРОСЬВІТНОЇ КОМІСІЇ“ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Др. ІВАН РАКОВСЬКИЙ.

7

ПРО ЗЕМЛЮ, СОНЦЕ І ЗВІЗДИ

(ПОПУЛЯРНА АСТРОНОМІЯ).

—o—

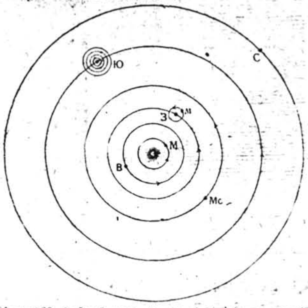
Поза Сатурном є ще дві планети, що кружать довкола нашого сонця: Уран і Нептун, названі також іменами давних римських богів. Урана можна часом доглянути на небі голим оком, як одну із найменьших звіздочок. Від сонця віддалений він два рази дальше, як Сатурн, а його обіг довкола сонця тріває наших вісімдесять чотири літ. Величиною він шістьдесять разів більший від нашої землї, а всеж таки довкола оси обертаєть ся він два рази швидче від неї. Видко, що він дуже легкий. І справдї обчислено, що матеріял, з якого він утворений, так рідкий і легкий як наша вода. Здаєть ся, що він, так само як і Сатурн, є кулею розтопленого каміня, сповитою густими хмарами горячих пар. Уран так вже далеко від сонця, що колиб ми були на Уранї, то нам видавало би ся сонце невеличкою звіздою; тому то Уран сповитий все нічною тьмою. Можливо, що сю вічну ніч на тій планеті розяснюють трохи чотири місяцї, але і вони не величкі.

Послїдна планета Нептун майже так велика, як Уран та віддалена єще два рази дальше від сонця, яке обігає в протягу наших сто шістьдесять пять літ. Оборот його довкола оси триває цїлий наш рік. О скілько знаємо, то Нептун має тільки один досить великий місяць, що окружає його раз у протягу одного нашого тижня. Сьвітло нашого сонця мабуть не доходить до нього вже зовсїм, так, що на Нептунї здаєть ся усе глибока темна ніч. Та мабуть йому і непотрібно сонця, бо Нептун, так як і Уран, є кулею розтопленого каміня, так жаркого як розтоплене желїзо, проте обі ті планети самі трохи сьвітять і гріють. Згадати ще треба, що відкритє Нептуна є справдїшною сьвітлою побідою науки. Перед шістьдесяти лїтами нїхто не знав, що поза Ураном є єще одна планета. Та астрономи зауважали, що Уран перебігає все одну часть своєї дороги швидше а другу повільнїйше. З того почали додумувати ся, що поза Ураном мусить бути єще якась планета, яка кружить довкола сонця, та переходячи попри Урана спиняє його в бігу, а то своєю силою притяганя. Тодї астроном Леверіє обчислив докладно наперед положенє, скорість обігу та величину тої незвісної єще планети, та доперва опісля, кермуючись тими обчисленями, почали другі астрономи за нею глядати далековидами по небі і справдї відкрили в означенім місци нову планету, яку назвали Нептуном.

З того бачимо, до якої певности та досконалости дійшла вже наша наука та, що наука є дійсною правдою. Дуже можливо, що Нептун не є вже остатною планетою нашого сонця. Мабуть геть далеко поза Нептуном є єще одна або і більше планет, та колиб вони і справдї були, то сонце їх так слабо осьвічувало би, що навіть найлїпшими далековидами годї було би їх доглянути. Також кажуть, що між сонцем а Меркуром є єще одна маленька планетка Вулькан, та про неї нїчого певного не знаємо.

Уже від давна здавало ся вченим дуже дивним се, що поміж планетами Марсом а Юпітером нема вже ніяких планет, хоч вони так дуже далеко від себе віддалені. Пізнїйші обчисленя вказували на се, що поміж тими згаданими планетами мусить бути єще якась планета. І справдї, коли опісля удало ся зладити сильно побільшаючі далековиди показало ся, що поміж тими двома планетами кружить довкола сонця не одна але богато земель. Всї вони дуже малі, від кількадесять до кілька миль ширини (в промірі), через те називають їх астероідами або планетоідами. До тепер відкрито їх майже пів тисячки, але з часом певно знайдеть ся їх ще далеко більше. Густим роєм кружать вони довкола сонця і хто знає, чи для тих сотворінь, що з якоїсь звізди дивилиб ся на наше сонце, вони не творилиб довкруги него такого ясного перстеня, яким украшений Сатурн.

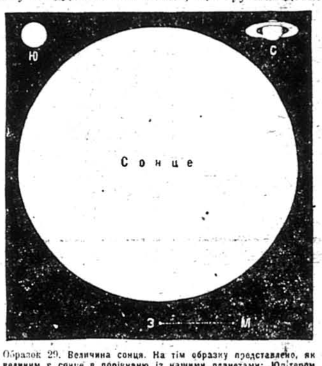
Оттак бачимо, що довкруги нашого сонця кружляє вісїм великих планет а около пятьсот дрібоньких, так званих астероідів або планетоідів. Всї ті небесні тїла творять наш сонїчний сьвіт.

Образок 28. Сонїчний уклад. На тім образку бачимо в самій середині сонце, а довкруги него колові черточки, се дорога планет, які тут зазначені точками на тих дорогах. Стрілки на дорогах планет означують напрям крученя планет. Планети зазначені початковими буквами. Дороги Урана і Нептуна вже незазначені.

Щоби собі хоч в части уявити велич того нашого сонїчного укладу і віддаленє та величину тих небесних тїл, що до него належать, спрібуймо зробити ось такий досьвід:

Поставмо посеред поля можливо найбільший гарбуз і він нехай нам представляє наше сонце. Щобиж відповідно до величини того гарбуза представити величину і віддаленє тих планет, що кружать довкола нашого сонця, потреба би покласти: замість Меркура зернятко гірчицї у віддаленю двайцять вісїм метрів від нашого гарбуза, замість Венери зерно звичайного гороху у віддаленю сорок і вісім метрів, нашу землю треба би представити зернятком трохи більшого горошку у віддаленю сїмдесять і двох метрів, замість Марса покласти би зернятко конопляного сїмени у віддаленю сто десять метрів від гарбуза, астероіди представляла би нам смуга зерняток дрібонького піску, широка на трийцять метрів а розсипана довкола нашого гарбуза у такім віддаленю, щоби найблизші зернятка були віддалені від гарбуза на сто сїмдесять метрів а найдальші скрайні на двіста метрів; Юпітера представилаби велика помаранча у віддаленю триста вісїмдесять метрів, Сатурна не надто велике яблоко у віддаленю сїмсот пятьдесять метрів, Урана кругла сливка у віддаленю тисяч сто трийцять метрів, а послїдну планету Нептуна велика вишня у віддаленю чверть милї від нашого гарбуза. Колиб тепер кому вдало ся всї ті річи, що представляють нам згадані планети, вправити в рух довкола себе і довкруги того гарбуза, що зображає нам наше сонце, тодї малиб ми малий образ нашого сонїчного укладу. При тім треба все тямити, що всї ті планети, які кружать довкола нашого сонця враз із своїми місяцями, мають однаковий вид, а то вид кулї, трохи сплощеної на обох протилежних бігунах; всї вони обертають ся заєдно в одну сторону довкола своєї оси, що переходить через оба бігуни; всї без упину кружать в одну сторону довкруги нашого сонця; всї держать ся у всесьвітнім просторі могутньою силою притяганя нашого сонця, яке їх держить і не пускає від себе; всї остаточно збудовані з того самого матеріялу, зовсїм такогож як наша земля. Тямити треба також, що наша земля, на якій ми живемо, зовсїм у нїчім не творить виїмку, та є також звичайною планетою; та в кінци, що наше сонце є також кулею, утвореною з того самогож матеріялу, тільки що дуже розжареного, але і воно крутить ся довкола своєї оси, та разом із своїми дїтьми планетами сунеть ся кудись у безконечну даль. Яка чарівна згода в будові та цїлім устрою нашого сонїчного укладу! Видно, що у всїх тих небесних тїл початок та кінець житя однакові.

Образок 29. Величина сонця. На тім образку представлено, як великим є сонце в порівнаню із нашими планетами: Юпітером (Ю), Сатурном (С) і землею (З). Для порівнаня представлене тут єще віддаленє місяця (М) від землї (З).

(Дальше буде).

Пантелеймон Куліш.

МАРТИН ГАК.

—o—

I.

Мартин Гак (росказує було молодшим людям прадід мій) був чоловік старосьвітського заводу. Тепер уже таких людей по-над Росавою[1]) й не зуздриш. Що то за зрост був у того чоловіка! що за врода козацька! На виду — мов той казан, що тільки зараз у котляра з-під молота вийшов: червоний, та смуглявий, та повний. Гетьманом би такому чоловікові бути; та не під такий час на сьвіт він родив ся. Ще-ж до того й правдивий, щирий чоловяга був; а такі, кажуть, рідко верхом ідуть та гетьманують. Отся то правда йому й шкодила. Батько його вік свій звікував у панському дворі ловчим, і сина до того способив. Ну, покиж старий був на сьвіті, то й нічого; а як склав руки, зараз Мартинову натуру пани й розпізнали. Товаришив він із людьми вбогими, і за вбогих людей, наче за родичів, уступав ся; а окомону та й самим панам у правді не змовчить. Хто його знає, як він і виріс такий, що наче й не розумів, що то чоловік підданий і вбогий, а що — пан! З паном він, ніби з товаришем говорить. Не злюбили його пани і зараз із двору вирутовали. Хоч над його й не було по всій Корсунщині ловчого, а про-те сьміла мова його дуже була панам не по-нутру.

II.

Ну, дарма. Кат вас бери з вашим двором! Осів ся Мартин Гак крій села, в убогого чоловічка; давай у-купі з ним хліб заробляти. А батько йому тільки й зоставив, що пару жупанів та шапок високих козацьких зо дві. І той не вмів коло панів нажитись. Доглядав панського добра, як свого власного: думав, що й син на готовому хлібі вік свій звікує; а синові прийшлось просо товкти в макітрі. Справді усю зіму було товче в макітрі просо, бо на ступу убогий чоловічок не спроміг ся; а Дніпро розіллєть-ся, то він і носить на пристань пшоно. Поліщуки[2]) на Низ Дніпром ідуть; то скільки хоч винеси пшона — усе закуплять, бо вони люблять його страх, а просо в їх не родить. Та ще було косить по людях, за плугом ходить, жне. От і ввесь його заробіток.

Жаль стало панам, що такий уданий юнак марне свій вік тратить, — мовляв, з хлопством тільки псуєть-ся; узяли його в двір ловчим, — уже не ті пани, другі. Що-ж? Яка в кого вдача. Правда випхала його знов із панського двору. Не схотів схибити словом на полюванні; мірошник повалив дика, а не панич. А паничеві, бачте, хотілось перед молодою виставитись: він саме залицявсь до грабянки. „Лайдак“, мовляли пани, „неадукована бестія!“ та й геть від себе ловчого.

III.

Знов наш Мартин просо товче в макітрі та до Дніпра носить. Женитись би йому та пристати в прийми. Що-ж, коли перед тестем та тещею не хотів голови нахилити! А вести жінку в чужу хату — се не його була вдача. Так вік молодецький ізживав марне. Лицялись до його дівчата, що вже й казати! Було заспіває в темряві на майдані: „Ой ізійди, зійди ти, зіронько та вечірняя“, — так до його купцем[3]) дівчата й зійдуть ся: що ніхто, бач, таких пісень співати не вміє... Кохали його дівчата вельми і раді б йому неба нахилити, та не туди наш Мартин стреляв розумом. Про любощі йому було байдуже.

— Чорт-ма в тому добра, панове браття! було говорить товариству.

— А в чому-ж добро, Мартине? питають ся.

— Ге, в чому! та й замовкне.

IV.

Пішов раз Мартин навпростець гаями до Дніпра, та тільки його й бачили. Чи він попав на безодню драговину[4]), чи може його русалка — бо гарний був аж надто — завела у яке озеронетечу, ніхто того не знав. Зникнув Мартин Гак десь у безвісті. Жалкували дівчата і пісню про його проложили. Тільки-ж по йому й слави в нас на Росаві зосталось, що було співає молодіж:

„Чи тобі-ж, Мартине,
Та мужикувати?
Тобі тілько з козаками
Раду радувати.

Радував би раду
На ляцьку трівогу,
Як з неволі визволити
Україну вбогу.

Радував би раду
На панську досаду,
Що загарбали Вкраїну,
Та не знайдуть ладу“.

V.

Справді ж бо не знаходили ладу з Україною мостиві панове Ляхи. То самі було один одного під'їздами шарпають, то гайдамацтво було нарине з низового Дніпра, а не гайдамацтво, то гледи — Татарва вкинеть-ся в села. Погано було тогді жити; все було стережись не того, так иншого чорта. Та ще, собі на лихо, опіяки великі були тогді пани Ляхи (тепер трохи вдержують ся); то було заведуть ся на бенкеті та се-

ло на село й пруть: бий ся за їх лобату[5]) голову! Ну, хлопці ж було таки й бють ся, споминаючи стару козащину, а старі тілько панів з обох боків лають. Пук, пук по-верх чужої голови; а зійдуть ся на шаблї, побрязкотять та й годі. „Щоб їм добра не було, сим цвенькачам!" мовляють: „як вони нас брата на брата підцьковують!" Иногді тут-же було й помирять ся вражі дуки, зачнуть вівати серед поля пити, а наш брат не один постреляний конає. „Ale to nic", мовлять між себе панове: „нехай молодїж цьвічить ся, щоб зуміла Татар та гайдамацтво проганяти".

VI.

Коли-ж чуємо ми по-над Росавою, що вже гайдамаки не злодійським робом ходять. По всїй Смілянщинї, Чигиринщинї, Уманщинї червонїють гольтяпаки у панських жупанах; жидівські шапки роздаровують молодицям на заткала — верхи[6]) затикати; ксьонзівськими орнатами сїдла вкривають. Хмельнищиною скрізь по Вкраїнї запахло. І в нас по-над Росавою декотрі парубята позникали і коней з панських косяків[7]) позаводили. Вжахнули ся пани; давай на-вкруги токів та дворів справляти варту самими паничами. Найкрасчому Русинові не доймають віри; всїх нас уважають за гайдамацьких дядьків. А в нас і думки тієї не було, щоб гайдамакам понатуритись, бо й то були людські добродії, незгірші від кварцяних[8]) або народових[9]). Коли в кого жупан саєтовий від прадїда залежавсь, не надївай до церкви — злуплять. Коли в кого коник у лозах вигулявсь, найдуть — не сховаєш ся. І все було вражі сини беруть у позику, нїчого не рабують, не жакують[10]) по татарській. То вже, коли було терпіти від кого напасть, так лучче від панів.

VII.

Се ж то старечі голови так міркували, а парубоцтву хоч і не кажи. В тих на умі тільки співи про козацьку славу та про здобич велику. Та що? я й сам, дарма що вже був жонатий, де було знаю по пасїках старих людей, так було туди й прямую. „Дїдусю!" скажеш було поздоровкавшись: „чули про нову Хмельнищину?" — „Шкода говорити, синку! Не щотижня велике сьвято, не що-року весїля".

„А заспівайте менї, серце дїдусю, тих пісень, що з старосьвіщини позоставались". — От було й заведе:

„Ой став пугач на могилу,
Та й крикнув він: пугу!
Чи не дасть Бог козаченькам
Хоч тепер потугу.

І день і ніч войни ждемо,
Здобичі не маєм.
Давно була Хмельниченька,
Що вже й не згадаєм.

Ой колись ми воювали,
Та більше не будем;
Того щастя й тої долї
По вік не забудем".

І що б то здаєть-ся! Слухаєш, та й заплачеш. Такий час був, що й дерево, ти б казав, шумить про давню козацьку славу. Тим-то було тільки по пасїках і почуєш старосьвітську пісню. Крий Боже, хто заведе на селї! У Браніцьких та в Яблуновських, то за старосьвітські пісні і голови людям стинали.

VIII.

Вартують наші паничі, розмовляють поміж себе тихцем селяне, аж гульк! і на нашому полї вродили червоні бодяки: притягли під Когарлик гайдамаки з-під Канева. Сумно було й поглянути з панського двору. На узгірї стояв панський двір, а поле поперед його переливалось горбами та долинами. Де гайок уріжеть ся в жито, де весняна вода одірве горба і зробить кручу — все видно, як на долонї. Горе панам, горе ж і нашому братові. Двір хоч і обставлений був палями — тогді не можна було инше, — та що по тому? Як його вбережеш у день і в ночі? Зібрались люде в панський двір, та один одному не доймає віри. Там бо, між гайдамацьким роєм, познали де-які наших парубків на панських конях. Хто його знає, у кого яка думка! Про Хмельнищину почали вже так розмовляти, наче вона позавчора минула. Де та й память у людей узяла ся! що ти б сказав — вони самі того Хмельницького бачили і з ним у-купі жидівські бочки по орандах розбивали. Таке сьвято надходило, що нїхто вже про будень і не думав. Позабували люде й дїло робити, знай тільки про ту козащину правлять. Ну, як же тепер з тими гостьми привітатись? Чи їх самим до двору прохати, чи від них посланця ждати? Думка ж то думкою, а дїло дїлом.

IX.

Пани людей горілкою заохочують, щоб одбивали добре гайдамак. Що було дома огняної зброї — все порозданали поміж підданими. Клюшник у припалї[11]) порох носить та охочим у брилї насипає; а декотрі сокири на довгі топорища набивають, коси навпростець приправляють, дрюки дубові засмалюють. А гайдамаки так і грають перед панським двором по ярках та по горбах; то в гай пурнуть, то з гаю випурнуть. Не велика купа їх і була, а здавались тисячею. Жид-рандар, так аж очи заплющив, та все своєму богові молить ся, а Жидівка з жидівчатами так поховались, що й собаки не винюхали б. Декотрі шуткували з рандаря:

— „А що ти чинити-меш, Жиде, як гайдамака під ворота прийде? Чи книжку читати-меш, чи під саж[12]) утїкати-меш, чи вийдеш на-зустріч та горілкою витати-меш? Ой уже-ж тобі, Лейбо, карбів не писати: буде тобі гайдамака спину карбувати, буде тобі за оранду вистачати плату, носити-меш, хоч не схочеш, опанчу червчату[13]).

Під такий дивний час якось розжевріє розум людський, і мов з його искри посиплють ся. Хто з-роду мовчязний був, дивись — глаголе таке, наче не при собі ходить. І нїхто б не вгадав, чи ми будемо битись, чи миритись із тими колїями[14]). По инших селах люде жалкують ся було дуже на панів, то й не диво, що визирали січових гостей; а в нас пани не були лихі до людей, — так собі пани та й годі. І рандар у нас годящий був. Весїлля справляємо було під його цимбали. Тільки що борода чортяча, а то зовсїм наче християнин: і горілки випє, і пошуткує, і не дзижчить, як говорить. От-же кажи! Зненавидїли люде пана і Жида, скоро прочули про гайдамаччину. Чудний був час — хай уже не вертаєть-ся!

X.

Крутять ся тай крутять ся поперед двору гайдамаки, а до воріт не приступають. Вже й вечоріє. Вже наші серед двора заходились і вечерю варити. Підохотившись горілкою, пісень усяких співають, і про Хмелницького забувшись ріжуть. А гайдамаки собі в гаю вигукують. Прислухаємось, аж одна пісня, що в нас, що в їх:

„Перебийніс вивів до бою
Сїмсот юнаків з собою,
Рубає мечем голови з плечей,
А решту топить водою.

Ой пийте, пишні ланове,
З калюжи пійло готове,
Що вимишляли на меди-вина
Дуди[15]), очкове[16]), волове!"

Звонтпили тогді пани, поховались у будинок; позамикали двері дубові; сидять з рушницями коло вікон. А наші байдуже — співають. Горілкою добре впивались, а піснями ще більш. Тим-часом нїхто не мислив про зраду, хоч і кричав рандар вай-вай, слухаючи співів. Сонце зайшло. Місяць підбивсь у-гору. Декотрі лежали вже покотом, а пісні не втихали.

XI.

Слухав я, слухав, і взяла мене охота добути звістки в гайдамак: скільки їх і що вони собі думають? Одвага в мене така, що про смерть анї гадки. Викравсь я з двора в ярок, та поміж зїллям і лїзу, мов той ужака; коли ж хтось мене хіп за шию!

— А куди се, Петре? питає в мене гайдамака.

При місяцї я й пізнав нашого-ж таки яселничого[17]), що втїк на панському конї.

— Куди-ж? кажу, наче менї й байдуже. — А вже-ж до вас.

— Так наша віра?

— Ваша.

— Ходїмо ж от-сюди.

Та й повів мене по-за кручею на узлїсся[18]).

Дивлюсь — із-за дерева димок біжить, проти місяця золотить ся. На узлїссї варта спитала тільки: „Наша віра?" та й пропустила.

XII.

Прийшли ми до куреня; аж сидить купа людей чимала, а між ними — хто-ж би? — Мартин Гак!

Спершу я наче не пізнав його в червонім жупанї. Обличчя якось йому споважнїло, наче десятьма годів постаршав; тільки чоло було захмарене, і позирав перед себе сумовито. Хоч-би й не сказано менї, що се отаман, сам би я догадав ся.

— А що, Петре, на волї красче?

— Красче, кажу, пане отамане.

Він якось так усьміхнувсь, і дивно менї стало, чого він такий сумовитий.

— А що? в вас трусять ся? питає.

— Боять ся, кажу, дуже, а про-те битимуть ся.

— Побачимо.

Та й замовк.

Товариство його безпечне виспівувало пісень, а він, покручуючи мітласті вуса, нахиливсь проти багаття та наче й забув про мене.

Повів мене яселничий до другої купи. Там привітали мене всї наші парубята. Мусив я з ними веселитись, та все випитую: скільки їх, звідкіля наринули, що завтра чинити-муть?

— Вчинили б ми й сьогоднї, коли-б не атаман! кажуть менї. — Щось він нїби сумує, ходячи по застумах[19]), не велить нам чіпати панського двору. Хоч би Жида були захопили в орандї, а то й оранда порожня. Лейба пронюхав своє лихо, мов пес, та не мине песької смерти.

— А чим він, братцї, перед вами винен? кажу я з-тиха.

— Дивись, чим винен! гукне яселничий. — Що то не був у козаках! Лях, Жид і собака — все віра однака.

Хотів я й про своїх панів сказати, та й замовк. Частують мене; випив. Вони ж собі пють та співають, а я приліг та нїби й заснув. Важким духом на мене від них повіяло. Почав я собі думати, що з сього пива вийде за диво. Думав, думав, тай справдї заснув.

XIII.

Чи довго спав, чи нї — не знаю, тільки мене хтось будить. Прокинувсь — уже на сьвіт починає займатись. Передо мною на пеньку сидить Мартин Гак. Такий же він понурий, як і був, тільки поблїд, нїби нездужає. Кругом усе спить. Соловейко в гаю ладкає над гайдамаками, наче над ратаями.

— Так будуть, кажеш, битись, Петре? питає в мене тихцем Мартин Гак.

— Будуть, пане отамане.

— Не величай мене отаманом, Петре.

— Чом же?

— Не я се отаманую: отаманує моя недоля.

— Як же се так? питаю дивуючись.

— Не того я, брате, сподївавсь по козацтву, почав говорити Мартин, та й поглянув, чи нема кого близько. — Любив я правду з-малечку, шукав її всюди, та й не знайшов нїгде. Нема в сьвітї правди, нема її нї в панів, нї в черцїв, нї в козаків. Коли зосталась де правда, то по вбогих хатах у запічку. Там стара бабуся, прядучи вовну, навчає унуків, як у сьвітї по правдї жити. Сумовитим ти мене знаєш, Петре, з-малку, та не того я сумував, що з панами не вмію жити, а того, що шукаю було правди, та нїгде не знайду її, — тільки було в церкві про неї чую. От, наслухавшись у церкві про сьвяту правду, „пійду я — думаю собі — по манастирях! Там вона мусить коренитись, там вона росте, цьвіте і солодкі ягоди свої родить". Геге! шкода працї!

Та й похитав Мартин Гак головою.

XIV.

Далї, помовчавши троха: — Бач, каже, де я з чернецтва опинив ся! У гайдамацтві!... Не мав я за розбишак тих людей, що їздили з Січи по манастирях; не розбишацьким духом вони дихали, та дїло їх вийшло гидке перед Богом і перед людьми. Ми то думали приспішити волю селянам, та мабуть чи не в гіршу кормигу їх запрягли. Хотїли слобонити рідну сторону від напасників, а розплодили таких драпік, що аж землї важко під ними. Скоро розпочалось крїваве дїло наше, зараз я постеріг, що нема в йому Божої правди. Не такій ордї Україну рятувати. Коли-б хто від неї самої слобонив Україну; а поки слобонить — крїваві річки ллють ся та й ллють ся. Отсе-ж я, брате, бачу, що лихо, та й почав декого з свого куреня на иншу дорогу звертати. Послухали мене, схаменулись. Сорок нас, як один, готові від розбишак відрізнитись[20]), аби нас приняли в який замочок. Нехай їх прийде тогдї хоч тисяча — нїчого нам не вдїють, бо я всю їх удачу знаю і зумію від них оборонитись. Як зійде сонечко, ми почнем знов перед панським двором вихрувати[21]). Тогдї дивітесь — відрізнить ся купа від инших, та й почне в-гору шапками кидати. Відчиняйте тогдї ворота. Аби нам де ногу твердо поставити, не пустимо гайдамацтва дальше ширитись. Що Залїзняк із Гонтою робить, нападаючи на людей заможнїх, те я вчиню, боронючи всю Корсунщину від гольтяпак.

XV.

Тільки що се він вимовив, аж за плечима в його хтось гукнув:

— Не діждеш!

Я зирк! Страшенний сивий гайдамака обома руками підняв над собою здоровенну шаблюку. Не встиг я скрикнути — гаряча кров козацька бризнула менї на вид. Мартин Гак простягсь неживий коло мене.

— Зрада! зрада! загукали по всьому гаю.

— Отамана вбито! чути було всюди.

Зробилась велика завірюха між гайдамаками. Закрутились вони, мов той вихор, що, вкинувшись у гай, підніме колесом червоне листя з землї. Я вже й не тямлю, як я ту минуту перебув: думав, що моя голова ляже поруч з Мартиновою. А їм на мене й байдуже: вони юртують[22]) ся між себе. Далї — шарах! покопотїли[23]) долинами; зникли за горбиною; ще раз майнули оддалеки мов крізь серпанок, та тільки я їх і бачив.

Вернувсь я в двір, оповістив панам. Взяли Мартина Гака і чесно поховали в яру. І доси **Мартиновим яром** звесь-ся. Всї дївчата за ним плакали, а Жид аж два ведра горілки подарував. Бувають люде й між Жидами. Коли ж на другий чи на третій день чуємо: попав ся Ґонта у московські лабети, довоював ся бідолаха до червоної сорочки: Ляхи живцем з його шкуру здирали. А Залїзняк наче крізь землю провалив ся. Тільки й зосталась по йому пісня:

Максим козак Залїзняк, з славного Запорожа,
Процьвітає на Вкраїнї, як в городї рожа...
Пишний був цьвіт, та гіркі ягоди вродили!...

---

1) Росава—Рось, правобічний доплив Днїпра. 2) Поліщуки—Білорусини мешкаючі в Полїсю, болотнистім краю над Припетію, правобічним доплавом Днїпра. 3) Купець—купка. 4) Драговина—трясавиця, багно, мочар. 5) Лобатий—з великим лобом. 6) Верх—комин, каглa. 7) Косяк—табун, стадо кобил з огером. 8) Кварцяні—стале віийско в Польщі, удержуване для „поточної" оборони з четвертої части (кварти) доходу з королївських дібр. 9) Народові—кавалєрія народова: так звали ся польські драгони. 10) Жакувати—грабити, розхапувати. 11) Припіл—податок. 12) Саж—хлїв на свинї, карминк. 13) Червчатий—горячо (шкарлатно)-червоний. 14) Колїї—гайдамаки з 1768. року; колїй — той що коле. 15) Дуди—податок рандаревий за дитину, що родить ся в селянина. Кулїш. 16) Очкове—податок від пасіки (очок в улїях). 17) Яселничий—конюший. 18) Узлїсся—прилїсє, підлїсє. 19) Застум—самотнє місце. 20) Відрізнитись—віддїлитись. 21) Вихрувати—крутити ся. 22) Юртувати ся—метушити ся, мотати ся, колотити ся. 23) Покопотїти—потупотати.